

Stilte waarin je iets hoort

Interview met Carolien Visser

Afgelopen najaar verscheen 'Wij bouwden eens een dorp', de bijna 500 pagina's tellende autobiografie van Carolien Visser. Een kleurrijke terugblik van een inmiddels 83-jarige vrouw, voor velen slechts bekend als de vrouw van Norbert Visser die de Choroï-instrumenten ontwikkelde. Maar dit beeld blijkt eenzijdig te zijn: het boek vertelt over een gedreven violiste die, toen zij moeder werd van een verstandelijk gehandicapte zoon, zelf haar wegen zocht en vond in de muziektherapie. Bovendien heeft Carolien Visser veel betekend voor het tot stand komen van sociaaltherapeutisch instituut Scorlewald in Schoorl. Reden genoeg om kennis te maken met een vrouw die spreekt over 'de stilte waarin je iets hoort'.

Judith van der Bend

Zangpedagoog en redacteur kwartaalblad van De Christengemeenschap

Een vrijdagmiddag in november. In Zonnehuis Stenia in Zeist vindt een muzikale bijeenkomst plaats ter gelegenheid van de verschijning van Carolien Vissers autobiografie. Op het programma staat onder meer Kinderkruistocht van Martinus Nijhoff, op muziek gezet door Norbert Visser. Mevrouw Visser maakt met haar viool deel uit van de liergroep. 'Ja, ik moest een beetje meedoen,' zal ze daar later over zeggen, 'maar ik speel eigenlijk niet meer. Van muziek maken word ik moe; dat maakt een ander mens van je. Van praten word ik niet moe.' Dat blijkt wanneer ze tijdens die middag in Stenia 'een Choroï-sprookje' vertelt. Als ze gaat staan, valt het op hoe klein ze is. Maar ze is niet iemand die je snel over het hoofd ziet. Dat komt door haar heldere, doordringende blik en door haar stem: ze spreekt niet luid, weigert desondanks de gereedstaande microfoon, 'dan verstaan ze me maar niet!', maar haar toon is zelfverzekerd. Ze weet waar ze het over heeft. En zo neemt ze haar gehoor (ruim veertig kinderen en een tiental genodigden) mee naar 'hoe het allemaal begonnen is': hoe ze op de vrijeschool in Haarlem muziekles kwam geven en daar een klas aantrof die 'twintig-stemmig' zong. Ze wilde met deze kinderen met kleine liertjes aan het werk en ze schreef aan lierbouwer Gärtner of hij die kon leveren. Maar hij antwoordde dat dát niet mogelijk was; er zou geen goed geluid uit zo'n klein instrument komen. Daarop ging haar man Norbert samen met een goede vriend, antroposofisch arts Martin van Bemmelen, aan de slag. Van Bemmelen had een schizofrene timmerman onder zijn patiënten en diens ouders stelden hun garage ter beschikking. Daar werden de eerste Choroï-lieren gebouwd. Choroï, afkomstig uit het Grieks, staat voor alle bewegende kunsten: dansen, zingen en spreken. In vogelvlucht neemt Carolien Visser ons mee door de ontstaansgeschiedenis van de Choroï-instrumenten: het ontstaan van de puntliertjes, waar ze op Stenia zelf mee aan het werk ging en dan het slagwerk, dat begon met koektrommels... Later kwamen de Choroï-fluiten uit Zweden.

Na afloop van de middag maak ik een afspraak met haar, temidden van allerlei mensen die ook met haar willen praten. Maar ze schrijft datum en tijdstip niet op: 'Dat onthoud ik zo ook wel.' Wanneer ik de afspraak later telefonisch bevestig, weet ze bij het horen van mijn naam onmiddellijk waar het om gaat.

In de dagen tussen de muziekmiddag en ons gesprek lees ik haar autobiografie. Ik kom in de belevingswereld van een heel klein meisje terecht, dat langzaam uit een droomachtige wereld ontwaakt. Gedetailleerde beschrijvingen van haar omgeving en puntige typering van de mensen en situaties, soms gelardeerd met humor, geven behalve een levensbeschrijving ook een tijdsbeeld weer 'Onze melkboer [...] schreef zijn berekeningen op een ei. Zijn rekenkunst was niet groot, maar zijn vergissingen waren nooit ten koste

van hemzelf.'

Carolien groeit op als enig kind. Samen met haar moeder, die als gescheiden vrouw in haar onderhoud voorziet als onderwijzeres, woont ze bij haar grootouders. Als haar moeder haar bij de muziekschool wil opgeven voor een kinderkoor, weet de directeur haar van vioolles voor haar dochter te overtuigen. Carolien schrijft hierover: 'Ik had nog nooit een viool gezien, laat staan gehoord.' Maar door het vioolspelen begint ze zichzelf te ontdekken: '...ergens wist ik dat de viool mijn "redding" zou worden, waardoor ik aan mijn levensopgave ... zou kunnen voldoen.'

Na de HBS gaat ze dan ook viool studeren, eerst in Brussel, later in Den Haag. Een van haar medestudenten is Norbert Visser... Ze trouwen midden in de oorlogstijd en studeren kort na elkaar af. Er volgt een tijd van concerten en lesgeven. Dat verandert na de komst van haar tweede kind, Remko. Hij loopt bij zijn geboorte 'die veel te snel ging door een injectie' een hersenbeschadiging op. Het grootbrengen van Remko zet haar leven, kort gezegd, op het spoor van de muziektherapie: haar zoektocht naar een goede plek voor hem voert haar via heilpedagogisch instituut Christophorus, de Haarlemse vrijeschool en de Zonnehuizen uiteindelijk naar het opzetten van Scorlewald. En overall maakt zij muziek met kinderen en zo ontstaat de muziektherapie, 'al doende': 'Het verteluurkje (op Christophorus, JvdB) was ... één vechtende kluwen ... Ik leerde ze tot rust brengen door ze in een kring te laten zitten en ze al wiegende van rechts naar links een klein drietong liedje te laten zingen en daarna te neurien. Dat werkte magisch.' Terwijl ze had moeten 'zwoegen en zweten om de viool en later de Choroi-harp te veroveren, ging het werken met zieke kinderen en later met volwassenen 'als vanzelf.' Heilpedagogische scholing komt pas veel later. En zo vindt ze 'genezende wegen door klanken, kleuren, bewegingen en vormen.' De Choroi-instrumenten (er waren inmiddels ook harpen, klanktafels en strijkinstrumenten) waren daarbij een noodzakelijke hulp. Elk nieuw instrument ontstond eigenlijk door een vraag.

Tijdens ons gesprek op de Valkenhoeve, een voormalige boerderij op het terrein van Scorlewald, waar zij met haar man woont, legt zij dit nog verder uit: uitgangspunt bij ieder Choroi-instrument is de verhouding tot de ruimte die eigenlijk één groot instrument is. Dit brengt ons op 'de ruisende ruimte', een motief dat van jongs af aan in Caroliens leven een belangrijke rol heeft gespeeld. Zelf omschrijft ze het als 'de stilte waarin zij toch iets hoort.' Dan krijgt de 'de ruisende ruimte' een gezicht en wel door de kerstliederen bij haar eerste bewust beleefde kerstfeest. Later wordt deze zichtbaar in de viool en in de Choroi-instrumenten.

Er is echter ook nog sprake van een andere dimensie, namelijk 'God, als een allesdoordringende aanwezigheid'. Wanneer zij eens door een man wordt lastig gevallen, zorgt de innerlijke ervaring van 'de ruisende ruimte' als 'een bepaalde kracht in mij en een andere kracht om mij' ervoor dat hij uit zichzelf weer verdwijnt Vanaf dat moment heeft ze nooit meer angst voor mensen gevoeld, terwijl ze, vooral met 'de jongens in Scorlewald', toch spannende situaties heeft meegemaakt.

Er valt nog zo veel te vertellen: over allerlei ontmoetingen met musici, heilpedagogen, euritmisten, wat op zich al een stuk geschiedenis is; over haar eerder verschenen boeken; over het opzetten van een eigen muziekopleiding; over de weerstanden bij het begin van Scorlewald waar 'niemand ons wou'; over de liergroep aldaar die ze jaren heeft geleid en die op de muziekmiddag in Stenia ook te horen was. 'Autisten pakken de muziek heel snel op; mensen die psychotisch zijn, hebben meer moeite met de melodie, maar hun klank is veel mooier... Als je mensen met dezelfde moeilijkheden bij elkaar zet, heb je ook dezelfde begaafdheden bij elkaar. In de muziek krijg je dan ontmoetingen die verbaal niet mogelijk zijn...' Ze voegt hier onmiddellijk aan toe dat 'dit uiteraard speciaal geldt voor gerichte therapieën die eventueel tot kunstzinnige manifestaties kunnen leiden, zoals bij muziek en spraakvorming.' In het werk en in het groepsleven is er juist wel sprake van differentiatie.

Voor haar dochter en haar kleinkinderen (die inmiddels ook al weer volwassen zijn) wilde ze het allemaal opschrijven; maar er waren ook de vele vragen van mensen in de loop der

jaren, die ze wilde beantwoorden. En zo schreef ze in vier jaar tijd zes schrijfblokken vol, 'nee, ik hield geen dagboek bij; dit is gewoon wat ik nog weet' en zette daarna alles in de computer, 'dan pas wordt het een verhaal als van een ander.'

Als je haar boek uit hebt, krijg je nu niet bepaald de indruk van een 'vrouw die in de schaduw van haar man stond'. Zelf heeft ze dit ook niet zo beleefd. 'We hadden ieder ons eigen werkterrein: Norbert de instrumentenbouw en ik de muziektherapie. Hij zat altijd in de overlegsituaties', zegt ze. 'Naar buiten toe was het daarom wel zo.' Ze schiet in de lach. 'Bernard Lievegoed herkende me nauwelijks, toen hij mij eens zonder Norbert tegenkwam.'

'Wat ik nu nog wil, is mijn ontdekkingen op muziektherapeutisch gebied gedetailleerder opschrijven. Daar ben ik mee bezig', zegt ze. Over opvolgers op haar gebied wil ze zich niet uitlaten. 'Namen vind je genoeg in mijn boek. Ik zou er niet speciaal iemand uit willen lichten.' Overigens, met haar zoon Remko gaat het heel goed. Hij is lierbouwer en woont in Brumbane, een van de huizen van Scorlewald.

Carolien Visser heeft nu 'niet meer zo'n bezet leven' in vergelijking tot wat zich allemaal heeft afgespeeld: tot ruim in haar zeventiger jaren is ze aan het werk geweest en heeft ze in het kader daarvan nog grote reizen gemaakt, onder andere naar de Verenigde Staten en Japan. Zelf schrijft ze dat je voor zo'n actief bestaan wel tweemaal geboren moet worden... Is het dan toeval dat zij een ouder zusje had dat jong gestorven is: 'het eerste Lientje'?

Gevraagd naar de drijvende kracht in haar leven noemt ze zonder aarzelen de muziek en in het bijzonder de viool. 'Die was nodig om mijn ik te vinden. Ik was een droomster en ben over-beschermd opgegroeid. Door de viool ben ik wakker geworden.'

Carolien Visser

Wij bouwden eens een dorp : Autobiografie

Uitgeverij Christoffor, Zeist.

492 blz. € 25,00.

Artikel uit: **Motief, maandblad voor antroposofie** - nr. 60, februari 2003

© Antroposofische Vereniging in Nederland

www.antroposofie.nl